

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ ÇİNİ SOBALAR VE BİR ONARIM USTASI

FORGOTTEN TILE STOVE AND A REPAIR MASTER

Hatice ELVER*

ÖZ: Sobanın geçmişimizde çok önemli bir yeri vardır. Sıcaklığıyla bulunulan mekânı görünümüyle de içimizi ısıtır. Günümüzde nadir olarak bulunan çini sobalar Bursa'nın Yeşil semtinde antika onarımı yapan Sedat Bircan ile hayat bulmaktadır. Araştırma kapsamını Sedat Bircan'ın atölyesinde onarılan 15 adet çini soba oluşturmaktadır. Araştırmada tarama yöntemiyle tespit edilen sobalar ele alınarak betimleme yapılmaya çalışılmıştır. Çini sobalar ile ilgili çok fazla yayın olmaması bu çalışmanın özgün olmasını sağlamaktadır. Araştırmada çininin tanımı, çini soba hakkında genel bilgi, eski ve kırık çini soba onarım aşamaları ve 100-150 yıllık Fransız ve Alman çini soba örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca fotoğrafları çekilen çini sobaların motif, renk ve kompozisyon özellikleri açıklanmıştır. Bu çalışma ile nostaljik maksatlı kullanılmaya devam edilen, önemli bir değere sahip olan, az sayıda örneği bulunan, kaybolmaya yüz tutmuş çini sobaları yaşatmak, korumak ve gelecek nesillere taşımak amaçlanmıştır. Araştırma ile zamanında zengin evlerini ısıtan çini sobaların, kalorifer ve doğalgaz sistemleri ile birlikte büyük oranda geçmişte yerini aldığı ve günümüzde artık çoğunlukla dekorasyon amaçlı kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kültürel miraslarımız arasında bulunan çini sobalar, bu sanatın yaşatılmasında öncülük etmiş olan Sedat Bircan ve bu işe gönül veren diğer ustaların sayesinde varlığını devam ettirecektir.

Anahtar Kelimeler: El Sanatı, Bursa, Antika, Çini, Soba.

ABSTRACT: The stove has a very important place in our past. It warms us with its warmth and the appearance of the place we are in. Tile stoves, which are rare today, come to life with Sedat Bircan, who makes antique repairs in the Yeşil district of Bursa. The scope of the research consists of 15 tile stoves repaired in Sedat Bircan's workshop. In the study, the stoves determined by the scanning method were handled and a description was tried to be made. The fact that there are not many publications on tile stoves makes this study original. In the research, the definition of tile, general information about the tile stove, the repair stages of old and broken tile stoves and examples of 100-150 years old French and German tile stoves are included. In addition, the motif, color and composition features of the tile stoves photographed are explained. With this study, it is aimed to keep alive, protect and pass on to future generations the tile stoves, which are still used for nostalgic purposes, have an important value, have few examples and are about to disappear. With the research, it has been concluded that the tile stoves, which used to heat the rich houses in the past, have largely taken their place in the past together with the central heating and natural gas systems and are now mostly used for decoration purposes. Tile stoves, which are among our cultural heritage, will continue to exist thanks to Sedat Bircan, who pioneered the survival of this art, and other masters who set their hearts on this work.

Keywords: Handicraft, Bursa, Antique, Tile, Stove.

* Arş. Gör.-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi-
Ankara/hatice.elver@hbv.edu.tr (Orcid: 0000-0001-5232-5788)

Giriş

İnsanın seramikle tanışması, toprak ve suyu karıştırarak çamur haline getirip elde biçimlendirdikten sonra ateşte pişirerek, suya ve ateşe karşı dayanıklı hale getirmesiyle başlamıştır. MÖ 8. binin sonlarına tarihlenmektedir (Okumuş, 2013: 2). İnsanoğlunun her zaman toprakla iç içe yaşamasından dolayı, ana malzemesi kil olan seramiğin bulunması ve kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Killerin çevrede kolay bulunması ve kolay biçim verilmesi yaygın kullanımını arttırmıştır (Çetintaş, 2018: 94; Erman, 2012: 20). Tarihsel süreçte seramiklerin sadece günlük gereksinim kapları olarak kalmadığı; aydınlatmayı sağlayan kandiller, bina inşaatlarında kullanılan kiremit ve tuğlalar, takılar, süs eşyaları, ölü küllerinin saklandığı kaplar ve lahitlerin yanı sıra, çocuk oyuncaklarına kadar geniş bir ürün yelpazesine sahip olduğunu göstermektedir (Erman, 2012: 20).

Seramik teknolojisi geliştikçe seramiğin teknolojik anlamda kullanım alanı da genişlemiştir. Günümüzde gerek kullanılan hammaddelerin çeşitliliği ve teknik özellikleri, gerekse şekillendirme, dekorlama, sırlama ve pişirme aşamalarında gelişmiş teknolojilerle üretilen seramik ürünler, geçmişte olduğu gibi günümüzde önemini korumaktadır (Okumuş, 2013: 2-4).

Bu zenginlik içinde çini sanatı ayrı bir öneme sahiptir. Bireylerin bilgi ve becerisine dayalı, genellikle hammaddelerin kullanıldığı, toplumun gelenek ve göreneklerini yansıtan, elle ve basit aletlerle yapılan çiniler çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değerlerini birleştirerek zengin bir mozaik oluşturmuştur. Hem günlük hayatta hem de mimarinin birçok alanında kullanılan çiniler Anadolu'da uzun yıllar boyunca sevilerek kullanılmıştır. Canlı ve parlak renkleriyle Osmanlı eserlerinin çoğunda görülen çiniler ait oldukları dönemler hakkında da bilgiler vermektedir.

1. Çininin Tanımı

Çininin (mimari açıdan) genel bir tanımı yapılacak olursa; yapıların iç ve dış cephelerinde kaplama malzemesi olarak kullanılan ve yıldız, çokgen veya kare şeklinde görülen, yüzeyi renkli, saydam, bazen sırlı, düzgün veya kabartmalı, bezemeli olabilen bir pişmiş toprak ürünüdür (Bayazit ve Işık, 2012: 893; Dağlı, 1998: 93-102). Başka bir ifadeyle çini bir cins beyaz topraktan yapılan, üzeri sırlı, fırında pişirilen, boyalı seramik ürünlere verilen isimdir.

Çin kelimesini andıran bu terimin ortaya çıkmasına saraya gelen Çin porselenlerine karşı duyulan hayranlık ve bu bünyeyi anımsatan Osmanlı silisli hamurunun parlak beyazlığı neden olduğu düşünülmektedir (Avşar ve Avşar, 2014: 4).

Çininin asıl maddesi temiz ve iyi cins kildir. Kil temizlendikten sonra çamur haline getirilir. İkinci havuza aktarılarak birkaç gün bekletilir ve daha sonra süzülerek üçüncü havuza aktarılır. Çamur dibe çökünce üzerindeki sular alınır.

Çini hamuru kalıp atölyelerinde şekillendirilip kurutulur. Fırında Selçuklularda 700-800 °C, Osmanlılarda ise 900-1000 °C civarında pişirilir. Sertleşen seramik yavaş yavaş soğutulan fırından alınır ve boyama bölümüne götürülür. Biçimlenen çininin renklendirilmesi ve süslenmesi çeşitli tekniklerle yapılır. Boyanan çininin üzerine pişince şeffaflaşan renkli veya renksiz sır sürülür, sıvanır ya da daldırılır. Sır renkli ise desenin görülmesi için sıratlı genellikle siyahla desenlenir. Sırlamadan sonra çini yeniden fırınlanır. Sır, çamur alt yapı ile sır arasında kalan renkli desenlerin üzerini ince bir cam tabakası gibi korur. Kilin iyi cinsi açık renk, ikinci kalite olanı ise kırmızı renktedir. Kilin yıkanması, çökertilmesi, süzülmesi yağmur ve kar altında bırakılması, su ile teması plastik özelliğini artırır (Aker, 2010: 2-3).

2. Çini Soba

Isınma, insanlığın var oluşundan günümüze kadar yaşamın her bölümünde insanların en önemli ihtiyaçlarından birisi olmuştur. İnsanlar ısınmak için yaşadıkları zamana göre, değişik yöntem ve sistemler kullanmışlardır. İlk çağlarda herhangi bir ısıtıcı cihaz kullanmadan, doğrudan yanabilen maddeleri yakarak elde ettikleri ısıdan yararlanırken; medeniyetin gelişmesiyle zaman içerisinde ısıtıcılar kullanarak kapalı mekânları ısıtmışlardır (Menlik, 2006).

Dökme, çini saç, tuğla gibi farklı türleri bulunan ısıtıcı sobalar yerli zanaatkârlar tarafından üretilmeye başlanmıştır. Toprak ya da tuğlalarla örülmüş çini sobaların kullanılmaya başlanmasıyla soba yapımında ileri bir adım atılmıştır.

Çini sobalar ilk olarak 18. yüzyılın ortalarında Almanya'da Meissen porselen ve seramik fabrikasınca üretilmiştir. Osmanlı'da çini sobalar ilk olarak saraylarda yerini almış, konakların, yalıların, köşkların yıllar boyu çini süslemişlerdir. Bu mekânların büyüklüğünden dolayı antika çini sobalar 5 m.'ye varan uzunluktadır. Sobalar model ve çalışma teknikleri olarak rokoko, arnavo modeli, mineri işçiliği olarak farklılık göstermektedir.

Kısa sürede dünyaca tanınan çini sobalar, sağlamlığı ve estetiğinden dolayı günümüze kadar gelmişlerdir. Sobanın iç kısmında ateşe dayanıklı tuğlalar bulunmaktadır. Sobanın dış malzemesi ne olursa olsun, ateş ile temas eden iç kısmı hararete dayanıklı tuğla ile kaplı olmalıdır. Bunun iki faydası vardır.

1- Sobanın uzun müddet dayanmasını sağlar. İçi ateşe dayanıklı tuğla ile imal edilmeyen saç veya dökme sobalarda ateş ve alev doğrudan doğruya demir ile temas edeceğinden kısa zamanda demirin çürümesini ve erimesine sebep olur. Özellikle saç ile yapılmış sobalarda bu sonuç daha çabuk olur (Somer, 1940: 3).

2- İçi ateş tuğlalı sobalar sıcaklığı daha uzun süre koruduğundan ısıtılan yerde kısa zamanda hararet değişimine de engel olur.

Sobanın iyi yanması ve ateşin uzun müddet dayanması ve harareti aynı derecede koruması ve yayması için, ocak gövde içinin ateş tuğlası ve çamuru ile örülmüş ve sıvanmış olması gerekmektedir (Somer, 1940: 3). Böylece sürekli yakacak kullanmak zorunda kalınmaz ve israf önlenir. Soba belirli bir sıcaklığa gelinceye kadar odunu yakar ve ardından o sıcaklıkta uzun süre kalır. Bir çini sobanın tam olarak ısınması yaklaşık 5 saat sürer ve 24 saat boyunca aynı sıcaklıkta kalabilir. Dökümlü sobalar çini sobalardan daha çabuk ısınır fakat daha erken soğur. Bu yüzden çini sobalar dökümlü sobalara oranla daha çok tercih edilmektedir (Salkaya, 1948: 16).

2.1. Çini Soba Onarım Aşamaları

Bircan, çini sobalara yaptıkları restorasyon işlemini ise şöyle anlatıyor: Kırık ve hasar görmüş olarak getirilen sobaların parçalarını söküp temizliyorum. Eksik olan parça var ise alçı, mermer tozu ve çimento karışımı gibi malzemelerle formuna uygun olarak tamamliyorum. Parçaları birleştirmek için metal, bağlamak için ise tel parçalar kullanıyorum. İçinin sıvası için toprak veya ateş tuğla montajında kullanılan şamot tozunun içine bağlama kili ilavesi ile elde edilen ve ateş tuğla montajında kullanılan örgü harcı ekliyorum. Sobanın boyalarında herhangi bir aşınmada ise su bazlı yanmaz boyalar ile estetik boyama yapıyorum. Ortalama 100-150 sene önceki rengi tutturmak beni oldukça zorluyor. Bu yüzden sobanın orijinal renginin yakalamak için net bir ışık altında günlerce çalışıyorum. Antika görünümü bozmamak için sobalarda ufak tefek pürüzler bırakıyorum. Tamir edilen sobaları hafif nemli toz beziyle silerek onarımını tamamliyorum.

2.2. Avrupa'da Seramik Soba Yapımı

Osmanlı Devleti, tarihsel süreç içerisinde Avrupa devletleriyle yapmış olduğu ticari faaliyetler sonucunda birçok farklı ürünü ithal ve ihraç etmiştir (İnalçık, 2000: 228). Bu ürünler içerisinde seramik ve porselen hem günlük hayatta hem de lüks tüketim aracı olarak uluslararası ticarete önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle porselen ürünler Avrupa'nın çeşitli merkezlerinden Osmanlı Sarayı'na özel sipariş yoluyla veya diplomatik hediye olarak getirilmiştir (Meriç, 2022: 156; Yılmaz, 2004). Yine varlıklı ailelerin veya askeri komutanların da bu yollarla Avrupa seramiklerini elde ettiği bilinmektedir. Ancak gerek arkeolojik kazılarda bulunan, gerekse arşiv belgeleri Avrupa seramiklerinin çoğunluğunun lüks ürünler yerine günlük kullanıma yönelik mutfak malzemesi veya ev dekorasyonunda kullanılan çeşitli örneklerden oluştuğu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyıldan itibaren özellikle Akdeniz ticaretinde etkin olmasıyla birlikte Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde üretilen seramikler Osmanlı coğrafyasındaki birçok liman kentine ithal edilmiştir (Meriç, 2022: 156).

Orta Çağ'ın sonlarında 15'inci yüzyılda Avrupa'nın kuzey bölgesinde fabrikalarda üretilmeye başlanan çini (seramik) sobalar daha çok klasik değil de düz sıralamalarda üretilmiştir. 19'uncu yüzyıllarda art deco dönemleri yerini rokoko modellerine bırakmıştır. Bu dönemde de daha

klasik, daha motifli, daha estetik desenli çini sobalar rağbet görmüştür. Bunlar Alman, Fransız, İtalyan, İsveç, Avusturya sobalarıdır. Bu sobalar daha ihtişamlı, büyük ve geniştir. Almanların ürettiği çini sobalar; iyi seramik, parlaklığı, rengiyle ve motifleriyle dikkat çekmektedir (URL-1).

3. Çini Soba Tamir Ustası Sedat Bircan

1962 doğumlu Sedat Bircan evli ve 1 çocuk babasıdır. Bursa'nın Yeşil semtinde, Selçuk Antik Mobilya dükkânında eski çini sobaları restore etmektedir. Asıl mesleği antika mobilya işi olan ustanın çini sobaya olan ilgisi 20 sene önce dükkânına getirilen eski ve kırık bir çini soba ile başlamıştır. Öncelikle küçüklü büyüklü birçok parçayı birleştirmenin, daha sonra sobayı kullanılabilir hale getirmenin verdiği heyecanla çalışmalarına yıllardır devam etmektedir.

Bircan'ın çini sobalar hakkındaki sözlü ifadesi olduğu gibi aktarılmıştır: "Osmanlı saraylarında metal, gaz ve seramik sobalar kullanılmıştır. Ancak çini sobalar farklı bir öneme sahiptir. Osmanlı Sarayı'nda çini soba kullanımı Sultan Abdülhamid döneminde başlamıştır. II. Abdülhamid çini sobalara oldukça meraklı bir padişah'tır. Bu yüzden kullandığı mekânlarda ve sarayları ısıtmada çini sobaları tercih etmiştir. Ancak saraylara kalorifer sisteminin döşenmeye başlamasıyla depolara kaldırılan birbirinden değerli sobalar, yıllar sonra parçalanmaya başlamıştır. Bu değerli çini sobaları orijinaline sadık kalacak şekilde restore ediyoruz. Atölyede bugüne kadar çoğunlukla Arnova modeli, Almanya, İsveç ve Fransa gibi ülkelerden getirilmiş 80-90 civarında çini soba tamirati yapılmıştır" (Sözlü Görüşme; Bircan. 2023).

Fotoğraf 1: Mobilya ustası Sedat Bircan ve atölyesi

4. Çini Soba Örnekleri

Fotoğraf 2: Çini soba (Bircan, 2008)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahve, beyaz, mor, eflatun ve yeşil renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir. Soba herhangi bir onarım görmemiştir.

Fotoğraf 3: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikdörtgen bölmeler içine yerleştirilen geometrik motifler oluşturmaktadır. Yeşil rengin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz yirmi senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 4: Çini soba (Bircan, 2008)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Beyaz, yeşil, mor ve sarı renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir. Soba herhangi bir onarım görmemiştir.

Fotoğraf 5: Çini soba (Bircan, 2008)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen içleri bitkisel motiflerle bezenmiş daire motifleri oluşturmaktadır. Mavi ve kahve renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz senelik olan çini soba Bursa'da bir antikacıdan satın alınmıştır. Birkaç yerinden parçalanan soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilerek Bursa'da Ahmet İnak isimli kişiye satılmıştır. Soba dekoratif amaçlı kullanılmaktadır.

Fotoğraf 6: Çini soba (Bircan, 2009)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikdörtgen bölmeler içine yerleştirilen yaprak motifleri oluşturmaktadır. Yeşil rengin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz yirmi senelik olan çini soba Bursa'da yaşayan Tankut Cebel isimli kişiye aittir. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Meissen markalı soba dekoratif amaçlı kullanılmaktadır.

Fotoğraf 7: Çini soba (Bircan, 2009)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikey yerleştirilen geometrik geçmeler ve bunların arasında yer alan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahverenginin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 8: Çini soba (Bircan, 2009)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikdörtgen bölmeler içine yerleştirilen baklava ve çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahve, mavi, pembe, sarı, beyaz ve yeşil renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz elli senelik olan çini soba Bursa'nın soylu ailelerinden Nihal ve Haluk Hüzmen isimli kişilere aittir. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Meissen markalı soba dekoratif amaçlı kullanılmaktadır.

Fotoğraf 9: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahverenginin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz yirmi senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 10: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikdörtgen bölmeler içine yerleştirilen dörtlü karanfil motifleri oluşturmaktadır. Kahve, yavruağzı, mavi ve beyaz renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 11: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahverenginin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz on senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 12: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu dikdörtgen bölmeler içine yerleştirilen stilize çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Yeşil rengin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz otuz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir. Soba herhangi bir onarım görmemiştir.

Fotoğraf 13: Çini soba (Bircan, 2012)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler oluşturmaktadır. Altın sarısı rengin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz otuz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir. Soba herhangi bir onarım görmemiştir.

Fotoğraf 14: Çini soba (Bircan, 2013)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen bitkisel motifler oluşturmaktadır. Yeşil, pembe, beyaz ve sarı renklerin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz elli senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 15: Çini soba (Bircan, 2008)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahverenginin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Parçalar halinde atölyeye getirilen soba onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilmiştir. Yaklaşık yüz senelik olan çini sobanın kime ait olduğu ve ne amaçlı kullanıldığı bilinmemektedir.

Fotoğraf 16: Çini soba (Bircan, 2008)

Çini soba, dört ayaklı kaide, gövde, taç ve kapak olmak üzere dört parçadan oluşmaktadır. Kompozisyonu kare bölmeler içine yerleştirilen bitkisel motifler oluşturmaktadır. Kahverenginin kullanıldığı sobanın metalden yapılan ateşlik kapağı tek kulpludur. Yaklaşık yüz yirmi senelik olan soba parçaları halinde İstanbul'dan atölyeye getirilmiştir. Onarım sonrası kullanılabilir duruma getirilen fakat sahibi tarafından tekrar alınmayan bu soba 8000 TL'ye satılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bursa'nın tarihi mahallelerinden biri olan Yeşil semtinde çini dükkânı işleten Sedat Bircan, Osmanlılar devrinde ithal edilmiş, yaşları 100 ile 150 arasında değişen Almanya, İsveç ve Fransa yapımı asırlık çini sobaları restore ederek yeniden kullanılabilir hale getirmektedir. Rokoko, arnavo modeli ve mineri işçiliği olarak sınıflandırılan çalışma tekniklerinde en çok arnavo modeli uygulandığı görülmektedir.

Soba süslemelerinde çoğunlukla bitkisel ve geometrik motifler kullanılmaktadır. Karanfil, lale, gül ve yaprak en çok kullanılan bitkisel motifler arasındadır. Renklendirmede; kahverengi, yeşil, beyaz, mavi, krem, mor, eflatun, pembe, sarı, yavruağzı ve altın sarısı renkler kullanıldığı belirlenmiştir.

Sobaların boyutları farklılık göstermektedir. En küçük soba; 35x45 cm. eninde, 75-80 cm. uzunluğunda, en büyük soba; 50x80 cm. eninde, 2.60 cm. uzunluğundadır. Sobalar oldukça ağırdır. Küçük boyutta bir sobanın ağırlığı yaklaşık 100 kg'dır. Büyük boy bir sobanın gövdesi 4 parçadan oluşmaktadır. Her bir parça yaklaşık 100 kg ağırlığındadır. Büyük boyutlu sobaları taşıma işlemi oldukça zordur. Bu yüzden bu tür sobaların kurulma işlemi yerinde yapılmaktadır. Orta boyutta bir sobanın tamiri 10-30 gün arasında değişiklik göstermektedir. Tamir ücreti sobanın hasar durumuna ve büyüklüğüne göre değişmektedir.

Onarım gören sobanın satış fiyatını ürünün orijinal olması, boyutu, renkli olması ve markası gibi faktörler belirlemektedir. Alman yapımı

“Meissen” marka sobalar sağlamlığından dolayı en çok tercih edilen sobalar arasındadır.

Sonuç olarak, zamanında zengin evlerini ısıtan çini sobalar, kalorifer ve doğalgaz sistemleri ile birlikte büyük oranda geçmişte yerini aldı ve günümüzde artık çoğunlukla dekorasyon amaçlı kullanılmaktadır. Kültürel miraslarımız arasında bulunan çini sobalar, bu sanatın yaşatılmasında öncülük etmiş olan Sedat Bircan ve bu işe gönül veren diğer ustaların sayesinde varlığını devam ettirecektir.

Araştırma sonucunda Bursa’da Aydın Türkdal isimli bir ustanın daha çini soba onarım işiyle uğraştığı tespit edilmiştir. Bursa’nın Hisar mahallesinde çini dükkânı işleten Aydın Türkdal, 100-120 yıllık Fransız, Alman ve Belçika yapımı çini sobaları restore etmektedir. 17 yaşında dedesinin yanında çalışarak işe başlayan ustanın 30 yıldır bu işi yapmakta olduğu belirlenmiştir. Az sayıda kalan ustalardan biri olan Aydın Türkdal’ın çalışmalarının başka bir makaleye konu edilmesi çini sobaların tanıtılmasında yeni bir basamak olacaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Aker, S. (2010). *Çini tasarımı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avşar, M.-Avşar, L. (2014). Çini sanatı ve terminolojisi üzerine. *Kalemşi*, 2 (4), 1-13.
- Bayazıt, M., Işık, İ. (2012). Geçmişten günümüze çini sanatı ve Kütahya çiniciliği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 891-898.
- Çetintaş, E. (2018). Antik dönemde seramik üretim tekniklerine dair izler: Rhodiapolis örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 93-105.
- Dağlı, Ş. Z. (1998). Geleneksel Türk çini sanatında yeni bir form: Ebrulu çiniler. II. *Uluslararası Kütahya Çini Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 14-16 Ekim 1998, Kütahya, s.93-102.
- Erman, D.O. (2012). Türk seramik sanatının gelişimi: Toprağın ateşle dansı. *ACTA TURCICA*, 4(1): 18-33.
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi, Cilt 1 (1300-1600)*. İstanbul: Eren Yayıncılık,
- Menlik, T. (2006). Isıtma sistemlerine Türk standartları açısından bakış. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 2 (540), 22-25.
- Meriç, Z.A. (2022). Avrupa’dan Osmanlı topraklarına ithal edilen seramikler (16-19. Yüzyıl). *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 10 (26), 155-182.
- Okumuş, H. (9 -22 Eylül 2013). Geçmişte ve günümüzde seramiğin kullanım alanları. *7. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu*, Eskişehir.
- Salkaya, M. (1948). Odun israfının önlenmesi ve iktisadi bir soba tipi. *T.C Tarım Bakanlığı Dergisi*, 13, 14-16.
- Somer, M. (1940). *Soba yakma ve kullanma bilgisi*. Ankara: Titaş Basımevi.

Yılmaz, G. (2004). *19. yüzyıl Osmanlı sosyal yaşamında sanat eseri olarak yeni objeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: [Avrupa'da üretilen ilk sobalar Osmanlı'daydı.](https://www.star.com.tr/cumartesi/avrupada-uretilen-ilk-sobalar-osmanlidaydi-haber-1299686/)
<https://www.star.com.tr/cumartesi/avrupada-uretilen-ilk-sobalar-osmanlidaydi-haber-1299686/> (Erişim: 01.11.2022)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*